

rem Ecclesie unitatem, et majorem fidelium erga Caput Ecclesie obedientiam, tum ne leges Pontificie videantur pendere ab Episcopis, aut a Principibus etiam secularibus ac potentibus hominibus, a quibus facile impediri posset promulgatio in suis provinciis, sicque reddi frustraneae *Constitutiones Apostolicæ*, non sine magno præjudicio ecclesiasticæ potestatis.

135. VI. Fatendum omnino, suam esse sententiæ oppositæ *PROBABILITATEM* tum *intrinsecam* tum *extrinsecam*; inter ipsos tamen adversarios haud satis convenit, cum alii mutaverint opinionem, tum quod contra eam stent decisiones Rotæ apud Cardinalem de LUCA, tum quod in decreto ALEXANDRI VII. variae damnentur propositiones, illo nixæ fundamento, quod lex in provinciis non promulgata non obliget: alii nec satis clare, nec universim loquuntur: alii promulgationis nomine *divulgationem*, aut claram et certam promulgationis Romanæ notitiam intelligunt. Attamen sententia negans tam auctoritate, quam pondere rationum certe par, si non potior est, atque inter sacri juris interpretes fere communior.

2º. Verba SUARESI Tr. de Legibus L. 3. c. 16. num. 2. non sunt de promulgatione legis Pontificie in singulis diocesisibus facienda (de hac enim questione primum agit libro 4.) sed de promulgatione legis simpliciter contra PANORMITANUM, qui in cap. 1. de Postul. Præl. num. 10. propter illa verba, *solemniter editur, aut publice promulgatur*, distinguit inter publicam promulgationem, et solemnem editionem, qua lex in publico concilio Regis, aut senatorum reipublice conscripta vel definita est, docens legem sic editam sine publica promulgatione, esse veram legem proxime obligantem; atque contra hoc assertum Panormitani pugnat SUARESIUS dicens, solemnitate ad legem requisitam non tantum esse ex parte *conditorum legis*, sed etiam in ordine ad *communitatem*, et ideo, ait, *non est lex, donec respectu communitatis habeat statum legis*... opponitque concilio Regis Concilium generale Ecclesie, cujus leges, quamvis in Concilio gen. solemniter editæ, ut obligent, requirunt publicam promulgationem.

3º. PLACETUM REGIUM ubi vel ex speciali privilegio, vel ex usu et consuetudine hætenus viguit, neququam est reprobandum: utrum vero in Germania etiam et universim hodie obtineat, valde dubium est; hinc, credo, ij, qui in hanc opinionem propendent, vix ausint publice id asseverare, sed duntaxat per modum questionis proponere: *quidni et in Germania?* Sane si ab hisce auctoribus non tantum asseratur, sed et solide probetur, usum placeti regii esse partem juris majestatici, cui ita inhæreat, ut a nullo Principum abdicari valeat, nemo facile ab eorum opinione dissentiet. Interim eadem facilitate, qua id asseritur, negatur. Id vero si probare adnitantur, simul etiam probabunt, nullam legem ecclesiasticam, aut legem etiam evangelicam primis Ecclesie seculis obligasse, eo quod Reges ethnici ac Imperatores earum nullam promulgari concesserint, idque ex jure majestatico, cum non placeret suos hisce legibus subditos ligari; imò Henoticon ZENONIS et Typus CONSTANTIS, queis silentium indicebatur de Concilio Chalced. definitione, injuste fuissent ab Ecclesia reprobata; cum hi Imperatores suo jure usi fuerint, sicut Rex Gallie ante annos 12, silentium imperans circa Bullam *Unigenitus*, usus fuit suo jure.

Atque ex hisce momentis videtur *sententia negans*, utpote Sedi Apostolicæ

magis honorifica, hoc maxime ævo præhabenda, quo non pauci jus et usum Placeti Regii passim ad omnes Imperantes, imo ad morum et fidei dogmata extendendo, Summi Antistitis auctoritatem atque Ecclesie unitatem enervare conantur.

ARTICULUS II.

DE ACCEPTATIONE LEGIS HUMANÆ.

136. *Nota.* Fuere inter ICTOS, qui cum NAVARRO et COVARRUVIA *subditorum acceptationem* necessariam dicerent ad rationem legis humanæ, vel tanquam constitutum ad instar promulgationis, vel ut conditionem, sicut requiritur cognitio legis. Hæc subditorum acceptatio vel sumitur pro consensu eorum in constitutionem legis, et dicitur ad substantiam legis pertinere: vel pro consensu in observationem, vel pro actuali legis observatione, et dicitur spectare ad effectum et accidentalem legis perfectionem, ejusdemque stabilitatem. De lege tam *ecclesiastica*, quam *civili* procedit quæstio, sed extra *statum democraticum*.

137. *Dico.* Acceptatio subditorum non requiritur ad *valorem* legis humanæ, nec quoad substantiam, nec quoad effectum, sed duntaxat quoad *stabilitatem* legis.

Prob. 1um. Potestas legislativa *ecclesiastica* Pontificis est immediate a Christo, Joan. 21. et Matth. 16.; *civilis* pro statu Monarchico omnis a populo translata est in Principem, L. 1. ff. *de Constit. Princip.*, et pro statu Aristocratico in optimates; ergo legis humanæ constitutio non dependet ab acceptatione subditorum, sed ab auctoritate potentis et volentis obligare; atque hinc legislator statim urgere potest legis latæ ac promulgatæ observationem, ejus vero transgressores, uti de facto fit, punire.

Prob. 2um. Effectus legis, scilicet obligatio subditorum non dependet ab eorum consensu in observationem, sed a virtute legis, quæ est juxta L. 7. ff. *de LL. imperare, vetare, permitttere, punire*, et a potestate ac voluntate legislatoris, uti colligitur ex c. 23. *de offi. et potest. jud. deleg.*; hic vero abs consensu subditorum et potest et vult obligare, tum quia simpliciter præcipit aut prohibet, tum quia lex per hoc differt a consilio, tum quia alias nulla aut inefficax foret potestas Superioris, neque ulla inter homines Monarchia vel Aristocratia; imo tot essent legislatores, quot subditi, et Principes potius a subdilis regerentur, nec suarum legum observantiam urgere Principes justè possent. Hinc merito damnata ab ALEX. VII. hæc prop. 28.: *Populus non peccat, etsi absque ulla causa non recipiat legem a Principe promulgatam.*

Prob. 3um. Lex, si non observetur, tollitur per desuetudinem aut consuetudinem contrariam, quam prima non observantia inchoat, et continuata perficit, unde can. 3. Dist. 4. dicitur: *Leges instituuntur, cum promulgantur; firmantur, cum moribus utentium approbantur; firmantur, h. e. non firmitate auctoritatis, sed stabilitatis, per usum scilicet, ut non abeant in desuetudinem et contemptum; quanquam hæc verba non sint ipsius canonis, sed tantum glossemata et adjectio GRATIANI.*

138. *Obj. I.* Potestas legislativa *ecclesiastica* præcipue spectat salutem *singulorum* fidelium, cum potestas civilis non tam *singulorum* civium, quam *universæ reipublicæ* commodum spectet; ergo Pontifex et Episcopi in ferendis legibus attendere debent ad consensum et acceptationem subditorum, ne potestas, quam dedit Christus Ecclesiæ in ædificationem, cedat in destructionem, sæpe causa contumaciæ et perversionis. *Conf. 1.* Ex parabola Evangelica de 99 ovibus, quas Pastor Divinus relinquendas esse docuit, ut salvetur ovis centesima. 2. Ex illis Christi verbis ad Philippum: *Unde ememus panes, ut manducent hi?* quæ Christus consilii humani nequaquam indigus docere voluit, pastores Ecclesiæ prius consultare debere cum fidelibus de ferendis legibus.

R. N. A. Lex omnis vel *ecclesiastica*, vel civilis, ex notione sua dirigitur ad bonum commune; lex justa et rationabilis, qualis est et supponitur esse omnis lex *ecclesiastica*, male dicitur causa contumaciæ et perversionis, cum *per se* doceat utilia et salutaria, quamvis immorigeri fideles non solum debitam legibus Ecclesiæ reverentiam ac obedientiam vilipendant, sed et jus naturæ, legesque divinas ex abusu libertatis parum curent, id quod *per accidens* fit.

Ad Conf. 1. R. Itidem nimium probatur, scilicet legem uti justam, et a maxima ac saniore etiam parte acceptatam non obligare, nisi a singulis recipiatur; ita sane legum vis omnis eludi posset a plebe libertatis cupida, non sine perturbatione *reipublicæ* christianæ, et ruina disciplinæ *ecclesiasticæ*. Prædicta *parabola* nequaquam obstat, si cum interpretibus vel per 99 oves Angelos, et per *unicam* genus humanum, vel per hanc peccatores, et per illas justos intelligas.

Ad Conf. 2. R. Verba Christi citata solum innuunt, quid hinc inde expediat fieri a Prælati Ecclesiæ *ex æconomia*, non item quod vis obligandi per leges *ecclesiasticas* proveniat aut dependeat a consensu fidelium, cum ea habeatur ab auctoritate Sedis Apostolicæ, cui præminentem hanc potestatem ipse Christus concessit. Verumtamen Pontifices Christi exemplum saluberrime sequuntur, dum nunquam *subito* aut leges universales, aut oracula Pontificia, quid credi, quid damnari oporteat, importuna præcipitania decernant, sed libratim humana diligentia momentis, adhibitis præcibus, paternæ cum sollicitudine statuunt, quid Ecclesiæ filii debeant tanquam verum aut utile amplecti, quid execrari aut fugere tanquam falsum et perniciosum.

Inst. 1. Valde durum est, velle subditos obligare non explorato eorum consensu vel judicio de utilitate legum, præsertim cum sæpe nesciat Pontifex, quid singularum provinciarum fidelibus expediat; ergo non acceptatio talis legis tollit, sicut supplicatio vel appellatio a lege suspendit obligationem legis.

R. N. A. Pontifices in omnibus iis, quæ agunt ceu Pastores universales, infallibilem habent assistentiam Spiritus S.; nihilominus semper eam paternæ providentiæ methodum servant, ut suis decretis præmittant diligentem antea acquisitionem, maturam consultationem, canonum ac disciplinæ examen, Congregationum et Consistoriorum consilia etc. Si quando igitur lex *ecclesiastica* videretur nimis dura, aut provinciæ moribus et consuetudini contraria, jura haud prohibent, sed potius suadent, justis de causis suppli-

cationem fieri ad legislatorem, ut legem tollat, vel temperet ob nimiam ejus difficultatem, quam legislator haud satis nosse præsumitur. Attamen si certo constet, legem esse latam et promulgatam, nec esse injustam, ea interim servari debet, quia est in possessione juxta illud L. 12. §. 1. ff.: *quod quidem perquam durum est, sed ita lex scripta est.* Demum licet *appellatio* ad superiorem, quem quidem in terris non habet summus Ecclesiæ Antistes, suspendat obligationem legis ab inferiore legislatore latæ, non item *supplicatio*; ac proin, dum superior supplicantes a lege eximat, lex servanda est. Si vero non acceptatio tolleret obligationem legis, inefficax atque enervis esset omnis potestas legislativa.

Inst. 2. Inutile est ferre leges independentes a consensu subditorum, quia multæ constitutiones ideo præcise non obligant in variis locis, quod ibi non sint receptæ, juxta illud, *lex non acceptata non obligat*, uti lex *ecclesiastica* de continentia sacerdotum apud græcos, item decreta Reformationis a Concilio Trid. edita; ergo populis liberum est, uti hæc, ita alias leges non acceptare.

R. N. A. Lex non acceptata dicitur non obligare, tum quia tollitur *per desuetudinem*, ut primi quidem peccent, posteros vero ea non amplius obliget; itaque Ecclesia legem de continentia sacerdotum vel non extendit ad græcos, vel primi transgressores peccarunt: tum quia legislator quandoque non vult obligare nisi illos, qui legem ultro recipiunt, aut saltem tacite convivet, legem iis remittendo, qui eam non recipiunt, id quod de Reformationibus Concilii Trid. dicendum videtur: tum etiam quia lex aliquando est implicite conditionata, ut, si justa causa subsit legem non recipiendi, legislator nolit obligare; dixi *aliquando*, quia leges non semper, nec ordinarie feruntur sub conditione acceptationis.

139. *Obj. II.* Potestas legislativa *civilis* est a populo, qui leges etiam latas per contrariam consuetudinem solet abrogare; ergo leges saltem civiles vim suam habent ab acceptatione subditorum.

R. *Ad 1.* N. C. Nam, legislatore electo et constituto, nefas est ejus mandatis non obsequi; unde illud memorabile VALENTINIANI responsum, quo recens factus Imperator milites compescuit, qui VALENTEM Imperatori associatum volebant: *Vestrum fuit, o milites! cum Imperator nullus esset, imperii mihi habenas tradere: sed postquam illud suscepi, meum deinceps, non vestrum est, publicis rebus prospicere*, THEODORET. L. 4. Hist. c. 5.

Ad 2. D. A. Populus solet abrogare leges per consuetudinem contrariam, si legislator statim absolute vult obligare, et erumpenti desuetudini se opponit, uti auctor, ita custos et vindex suarum legum N. A. si talis consuetudo subrepat connivente legislatore C. A. Si populus per 10 annos legem non observet, et legislator conniveat, censetur legem remisisse, ita ut, quamvis primi transgressores peccarent, non vero posteriores, quia lex per non observantiam, accedente saltem *legati consensu* legislatoris, abrogata est.

Inst. 1. Ipsi Imperatores testantur, suarum legum vim et obligationem pendere a consensu subditorum, cum L. 8. c. de LL. dicant, tum suas leges robor ac firmitatem obtinere, cum omnes judices et proceres Palatii consenserint, et illis placuerit; hinc PAPIANUS vocat legem, *communem reipublicæ*

sponsionem, et JULIANUS ibidem ait L. 32., *leges nulla alia ex causa nos tenere, quam quod iudicio populi sint receptæ*; ergo.

R. N. A. Extra statum democraticum si quando Imperatores requirebant consensum populi, id neutiquam ex necessitate factum, sed consilii causa, ut adverteret populus in suam duntaxat utilitatem ferri leges; hinc l. c. ita loquuntur: *bene enim cognoscimus, quod cum vestro consilio fuerit ordinatum, id ad Beatitudinem nostri imperii et ad nostram gloriam redundare*; adde non fieri mentionem populi, sed procerum et consiliariorum. Uterque Ictus scripsit ea quidem in statu monarchico, at pro statu tamen democratico: quippe PAPINIANUS verba Demosthenis mutuatus est, qui scripsit de republica Atheniensium democratica; JULIANUS de statu itidem democratico reipublicæ Romanæ, quo durante omnis potestas legislativa erat penes populum, juxta illud: *vultis, jubetis Quirites?* uti ex tit. ff. de orig. jur. manifestum est. JUSTINIANUS autem utrumque textum DIGESTIS inseruit, eo quod *nihil penitus antiquitatis ignorare nos voluerit*, prout ipse §. 1. l. de Testam. ordin. ostendit.

Inst. 2. Regimen monarchicum, in quo Princeps sibi soli arrogat potestatem ferendi leges, facile degenerat in tyrannidem; ergo ut suave sit regimen, consultius est dependenter a consensu populi ferre leges, in cujus utilitatem unice constituta est potestas legislativa; atque hinc Romani suas leges ita concludebant: *ut, si quid jus non esset rogari, rogatum ne esset*, h. e. non habendum pro constituto, quod bono publico officeret; hinc quoque L. 11. c. de LL. dicitur: *Novum jus inveterato usu stabilendum est, scilicet moribus et consensu populi*.

R. N. A. Si aliquando ita degenerat, id *per accidens* contingit, *per se* juvat et ornat rempublicam, morum disciplinam dirigendo ac conservando; ubi vero a subditis dependeret legum potestas, ea plane inefficax foret, atque enervis, unde majora longe mala in rempublicam redundarent; suave ergo regimen esse debet, sed non minus efficax, tale vero non est, si ab arbitrio subditorum pendeat legibus obligari vel non obligari. Clausula illa Romanorum probat, leges respicere utilitatem subditorum ceu finem; at non probat, ex usu et receptione subditorum legis utilitatem primum innotescere. Demum *lex citata* loquitur de jure obscuro et dubio, quod sane usus inveteratus, optimus legum interpret, declarat.

140. *Observa.* Est hæc sententia hodie communis, ratione et auctoritate potior: quamvis enim GERSON, ALMAINUS et JOANNES MAJOR videantur sentire contrarium, id parum refert, cum plura hæc in materia asseruerint principia plane seditiosa, perniciosa et scandalosa, prout ostendunt pastorales litteræ Archi-Episcopi Cameracensis de anno 1731. Summa Armilla et Angelica loquuntur de *legum desuetudine*, ac proinde de legibus, quæ cessant obligare ex defectu voluntatis obligantis ipsius Principis, quippe conniventis ac tacite consentientis in abrogationem legis. Adco COVARRUVIAS et NAVARRUS videntur intelligendi solum de legibus non *absolute*, sed tantum *conditionate* latis, vel de legibus *injustis* ac *inutilibus*.

ARTICULUS III.

DE OBJECTO SEU MATERIA LEGIS HUMANÆ.

§ I.

An legislator humanus possit præcipere actus mere internos?

141. *Nota.* Actus *mere internus* est, qui cum externo non conjungitur v. g. odium, amor, aliique motus animi, assensus intellectus et affectus voluntatis, qui in solo elicientis animo consistunt: *mictus* dicitur, qui cum externo conjungitur, vel *per se* et necessario, ut dum actus internus est causa externi, forma aut conditio requisita, v. g. attentio cum oratione, dolor internus cum confessione: vel *per accidens*, quando actus externus ab interno separatus non desinit esse humanus et moralis, ut dum oras cum intentione ad obtinendam castitatem, aut cum parochus offert sacrificium *pro suis ovibus*, quæ intentio nullam per se connexionem habet cum Sacrificio Missæ. Actus interni præcipi aut prohiberi possunt vel *directe*, h. e. per se et ratione sui, vel *indirecte*, h. e. ratione actus externi, cui conjunguntur. Quod actus mere interni cadant sub legem tum naturalem, tum positivam divinam, nemo dubitat; controversia est potissimum de lege humana et quidem *ecclesiastica*.

142. *Dico I.* Legislator politicus non potest præcipere actus *mere internos*.

Prob. 1. Potestas politica immediate oritur a communitate, in Principem translata a populo: sed populus non habuit potestatem in actus mere internos, utpote sibi omnino incognitos, in quibus civis cum cive non communicat; ergo. 2. Finis potestatis politicæ est recta gubernatio reipublicæ ad exteriorum honestatem, pacem ac felicitatem civium; ad quam consequendam sufficit, si omnes reipublicæ cives quoad actus externos bene sint comparati, et per salubres leges foveatur tranquillitas, administretur justitia, nullus ab altero lædatur, et suum cuique tribuatur; hinc illud axioma: *de internis non judicat prætor*, et L. 18. ff. statuitur: *cogitationis pœnam, civilem, nemo patitur*.

Si ais. Leges civiles ad contractum requirunt consensum internum, liberum et spontaneum, a metu et dolo immunem; ergo actus interni subsunt potestati politicæ.

R. N. C. Quia consensus internus ad contractum requiritur *jure nature*, quod ipsum etiam vetat, ne contrahens mentiatur et alterum decipiat. Alii vero probabilius admittunt, quod leges civiles *indirecte* et *concomitanter* præcipiant actus internos, quatenus volunt contractus *rite* iniri, quod sine consensu interno, aut cum dolo et mendacio fieri non posset.

143. *Dico II.* Legislator ecclesiasticus potest saltem *indirecte* præcipere actus mere internos.

Prob. Ad gubernationem Ecclesiæ pertinet, posse præcipere aut prohibere actiones externas humanas et morales: sed ut actio exterior sit humana et